

ФРАНЦУСКЕ ПОЗАЈМЉЕНИЦЕ У ГОВОРИМА ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ¹

Сажетак: Рад се бави семантичком адаптацијом француских позајмљеница у призренско-тимочким говорима српског дијасистема. Полазећи од чињенице да у процесу језичког позајмљивања страна реч може да модификује своје значење, на корпусу који нуде објављени речници југоисточносрбијанских локалних говора, анализирају се промене које су се на семантичком плану одиграле приликом интеграције одређеног француског модела у лексички систем језика примаоца – утврђује се да ли је у југоисточним српским говорима француска позајмљеница задржала значење које је имала у језику даваоцу или је, пак, у језику примаоцу изменила своје значење, односно да ли је дошло до сужења/проширења значења у односу на значење француског модела.

Кључне речи: лингвистичко позајмљивање, француски језик, српски језик, говори призренско-тимочке дијалекатске области, публиковани речници локалних идиома, адаптација значења позајмљенице, семантичке промене

1. Увод

Позајмљенице су резултат међујезичких контаката и утицаја без обзира на то да ли су заједно са предметима, појавама и појмовима из једног народа у други стигле и речи за њихово именовање или су, пак, из језика даваоца оне дошле из потребе за попуњавањем лексичких празнина у језику примаоцу. Оне, међутим, не представљају последицу страних утицаја и вид стваралачког процеса искључиво у стандардном језику, већ исто тако и у народном говору, што се посебно односи на позајмљенице за чије референте нема домаћих речи, истиче Д. Ђупић који наглашава да „оно што се из међуутицаја односи на језик као систем у одређеној мјери одражава се и на дијалекат“, а „историјске прилике су диктирале да наши, српскохрватски народни говори дођу у додире са низом других језика, понајвише са романским, германским и турским, у једном периоду и са грчким“ (Ђупић, 1984: 197, 199). Када је реч о српским говори-

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта 178019: *Превод у систему компаративног изучавања српске и стране књижевности и културе*, који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ма призренско-тимочке дијалекатске области, њихове значајне структуралне особине, пре свега морфолошког и синтаксичког карактера, познате под називом балканизми, развиле су се, као и у бугарском и македонском језику, под утицајем несловенских балканских језика, а пре свега под утицајем романских дијалеката у којима су се оне, како објашњава А. Белић, прво и појавиле (1999: 40–43). Под утицајем романског становиштва у овим југоисточним српским говорима настале су и промене у речничком фонду тако да у њему посебно место заузимају романизми, као стари балкански несловенски слој (в. Станковић, Милорадовић, 2012: 957–960). Изузев тог старог романског лексичког слоја, у југоисточним српским говорима призренско-тимочке дијалекатске основице уочавају се, такође, романизми новијег датума, а међу њима и изванредан број речи француског порекла које, иако не чине бројчано доминантан фонд позајмљеница, указују на значајан француски лексички утицај као резултат престижа француске културе и цивилизације и француског језика². О снази тог лексичког утицаја сведочи и хетероген корпус позајмљених речи које припадају разноврсним сферама употребе.

Рад се бави адаптацијом значења француских позајмљеница у говорима призренско-тимочке дијалекатске зоне, области која обухвата говоре источне и јужне Србије које је А. Белић, према њиховој унутрашњој структури, разврстао у три групе: тимочко-лужнички, сврљишко-заплањски и призренско-јужноморавски говор (в. Белић, 1999: 25–51). Тимочко-лужнички говор заузима источне делове призренско-тимочке зоне, западну и југозападну страну захвата призренско-јужноморавски дијалекатски тип, а на земљишту између претходна два говора протеже се сврљишко-заплањски говор (Станковић, 2008: 58; в. Ивић, 1985: 116–118). Полазећи од чињенице да у процесу језичког позајмљивања страна реч може да модификује своје значење, у раду се анализирају промене које су се на семантичком плану одиграле приликом интеграције одређеног француског модела у лексички систем језика примаоца. Утврђује се да ли је у југоисточним српским говорима француска позајмљеница задржала значење које је имала у језику даваоцу или је, пак, у језику примаоцу изменила своје значење, одн. да ли је дошло до сужења/проширења значења у односу на значење француског модела. Семантичка адаптација речи које су из француског као језика даваоца ушле у призренско-тимочке говоре српског дијасистема као језика примаоца разматра се на корпусу који нуде објављени речници југоисточносрбијанских локалних говора и то: Б. Митровић (1984), *Речник лесковачког говора*, М. Марковић (1986, 1993), *Речник народног говора у Црној Реци*, Н. Живковић (1987), *Речник пиротског говора*, Д. Ф. Манић (1997), *Лужнички речник*, В. Јовановић (2004), *Речник села Каменице*

² Када је реч о словенским језицима, романски утицај није био снажан само у прошлости, наводи П. Скок истичући да „od zapadnih naroda Francuzi su jedini s kojima se Sloveni vrlo lako sporazumijevaju, i to od doba poljske revolucije, sklapanja saveza između treće republike i carističke Rusije i, naročito, od doba svjetskoga rata sve do danas. Ova važna činjenica imade svoju reperkusiju i u našem govoru i u našoj literaturi“ (Skok, 1940: 13).

код Ниша, Р. Жугић (2005), *Речник говора јабланичког краја*, Ј. Динић (2008), *Тимочки дијалекатски речник*, Р. Стојановић (2010), *Црнотравски речник*, М. Златановић (2011), *Речник говора југа Србије (провинцијализми, дијалектизми, варваризми и др.)*. Идентификација позајмљених речи и њихово француско порекло, одн. чињеница да њихов данашњи облик потиче из француског језика, утврђују се коришћењем неколико речника српског и француског језика: *Етимологијскога рјечника хрватскога или српскога језика* П. Скока (1971–1973), *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске (1967–1976), *Лексикона страних речи и израза* М. Вујаклије (1980), етимолошког речника А. Реја и сарадника (1998) (*Dictionnaire historique de la langue française*), као и два речника књижевног француског језика: *Le Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* (1996) и *Le Trésor de la langue française informatisé* (<http://atilf.atilf.fr/>). Рад не настоји да разјасни дилеме да ли је реч француског порекла позајмљена директно из француског језика или преко језика посредника и да ли она евентуално и у француском језику представља позајмљеницу из неког другог језика.

2. О француским позајмљеницама у српском језику

Француским позајмљеницама као подсистемом позајмљеница у лексичкој структури српског (стандардног) језика бавили су се неколики аутори сагледавајући их са различитих аспеката. Међу њима посебно се издваја М. Поповић који, анализирајући овај слој страних речи донекле нов у односу на друге лексичке наслаге у српском језику, у својој монографији *Речи француског порекла у српском језику* (Роровић, 2005) утврђује шта се дешава са француском језичком јединицом на фонолошком, морфолошком и семантичком плану када се интегрише у лексички склоп српског језика. Поповић наводи да француски лексички утицај на српски језик почиње да се шири почетком 18. века са идејама француских просветитеља и енциклопедиста (Роровић, 2005: 25–26). Током 19. века „оснивање српске државе, лагани преображај једног дотле готово искључиво руралног друштва, потребе администрације, занатства, науке, изискивале су неодложно лексичко богаћење у дотле непознатим искуственим подручјима“ (Поповић, 2003: 122). У таквим друштвеним и историјским околностима, објашњава даље у својој студији Поповић (2005: 26), француски културни утицај постаје све снажнији, а резултат тога јесте појава бројних речи француског порекла у војној и стручној терминологији из многих области науке и јавног живота. Утицај француске културе и француског језика на српски језик био је, међутим, најјачи у периоду између два светска рата када су политичке везе између Француске и Србије биле изразито снажне и када су се бројни студенти и ђаци из Србије школовали у Француској; тај утицај слаби после Другог светског рата, нарочито пред експанзијом енглеског језика.

М. Поповић (2005: 21, 180) закључује да француски лексички утицај на српски језик представља последицу културног престижа Француске у Европи

у различитим временским периодима, да је резултат културних и политичких додира између наше земље и Француске, као и то, да су француске речи у српски лексички стандард највећим делом дошле културним путем а не интимним позајмљивањем имајући у виду географску удаљеност ове две језичке заједнице. Како су најчешће долазиле посредно, најзначајнију улогу у посредовању имао је, наглашава аутор (Porović, 2005: 24, 25), немачки језик, скоро једини посредник до средине 19. века, али су у томе, мада знатно ређе, учествовали и руски и италијански језик. У најзначајније преносиоце француског лексичког утицаја на српски језик, овај лингвиста убраја штампу, књижевност и преводе књижевних дела, радио, телевизију и филм, стручну терминологију, као и трговину и рекламу (Porović, 2005: 27).

Појединим врстама речи у оквиру позајмљеница из француског језика у српском бави се у својим радовима Д. Дробњак. Однос подударана и одступања значења француског модела и реплике у српском језику она разматра на корпусу назива ималаца занимања (Drobnjak, 2011), испитује жаргонску обојеност речи француског порекла у српском језику (Drobnjak, 2010), а у коауторском раду са С. Гудурић анализира лексеме француског порекла у српској кулинарској терминологији (Drobnjak, Gudurić, 2012).

У чланку о речима француског порекла у српском језику Н. Крстић (2004) наводи изванредан број оних које данас представљају једну од значајних компоненти лексичке структуре српског књижевног језика и посебно указује на чињеницу да су прве француске речи у српскохрватски језик ушле још крајем 12. и почетком 13. века у периоду када је Хрватска имала развијене војне и религиозне контакте са Француском.

С. Гудурић (2006) скреће пажњу на недовољно познато присуство неких романских елемената на лексичком и синтаксичком плану у српском језику и упућује, између осталог, и на неке француске лексичке елементе из сфере опште лексике, али и на патрониме и топониме француског порекла који заузимају важно место у војвођанском ономастикону.

На корпусу галицизама, речи из француског језика или направљених по француском моделу, М. Алановић (2006) утврђује поступке при адаптацији лексичких позајмљеница и идентификује критеријуме за одређивање степена њихове адаптације.

Разматрајући врсте романизама у српскохрватском језику, И. Клајн анализира и галицизме које дели на: а) оне који су долазили преко немачког као пасивног посредника и који су најбројнији; б) германогалицизме, код којих је очито активно посредништво немачког језика; в) псеудогалицизме, немачке речи створене по узору на француски језик; г) италогалицизме, речи које су из италијанског прешле у француски, а одатле стигле у српски језик и д) англогалицизме, енглеске позајмљенице у француском језику из којег су преузете у српски (Клајн, 1998: 77–85).

3. Француске позајмљенице у говорима призренско-тимочке дијалекатске области

Када је у питању призренско-тимочка дијалекатска област, романизми, а у оквиру њих и француске позајмљенице у појединим говорима ове зоне, предмет су истраживања неколико радова — у неким од њих истраживање је ограничено на публиковане дијалекатске речнике. Тако се романизмима, као слојем балканизама, у лексички пиротског говора бави Н. Петровић (1994) која међу њима уочава француизме, лексичке наслаге најновијег порекла преузете из француског језика из времена француске револуције. Речи романског порекла у тимочком говору, као и фонетске и морфолошке промене које су дате речи претрпеле, проучава М. Вукић која посебно наглашава да „и Французи који су после I светског рата држали руднике не само у Бору, већ и у околини Зајечара доста су утицали првенствено на лексику српског језика у садашњој источној Србији“ (Вукић, 1994: 74). На присуство влахороманских елемената у српским говорима југоисточне Србије, као резултат утицаја романског становништва и њихових говора, указује дијалектолог Н. Богдановић (2006), занимајући се посебно за сточарску терминологију.

Да би се анализирали значења француских позајмљеница у говорима источне и јужне Србије, одн. промене значења српске реплике у односу на значење француског модела, као и да би се утврдиле семантичке промене до којих је долазило приликом интеграције модела из језика даваоца у лексички склоп језика примаоца, у овом раду је примењен методолошки поступак који у теорији језика у контакту предлаже и уводи Р. Филиповић (1986: 65–67, 161–181). У питању је примена примарне и секундарне адаптације на значењском плану које заједно обухватају три типа промена у семантичкој екстензији: а) нулту семантичку екстензију — потпуно подударње значења модела и реплике, б) сужење значења — манифестује се у виду сужења броја значења и сужења значењског поља, в) проширење значења — може бити проширење по броју значења и проширење у значењском пољу. Примарну адаптацију чине нулта семантичка екстензија, када се модел и реплика не разликују у значењу, и рестрикција значења која представља општу тенденцију позајмљеница јер се оне преузимају у лексику језика примаоца како би се њима именовали предмети и појмови преузети из културе језика даваоца. Секундарну адаптацију чине све промене у експанзији, одн. проширењу значења, што је резултат потпуне интегрисаности позајмљенице у лексички систем језика примаоца и њене употребе као домаће рећи у том језику.

Ексерцирани корпус француских позајмљеница обухвата укупно сто четрдесет девет (149) лексема које су заступљене као одреднице у поменутиим објављеним речницима југоисточних српских локалних говора. Оне се према граматичким категоријама деле на: именице којих има сто двадесет осам (128) и које су природно најзаступљеније, придеве којих има дванаест (12), глаголе којих има укупно седам (7) и прилоге којих има само два (2); према сферама

употребе, разврставају се у више значењских поља. Од укупног броја, четрдесет шест (46) речи (именица) представљају облике од којих се полази у анализи, а од њих су, као од носилаца заједничког основног значења, додавањем различитих суфикса изграђене остале речи, изведенице. Анализа значења сваке јединице ове лексичке грађе показује да се, током интегрисања француских модела у речнички састав говора призренско-тимочке дијалекатске области, појављују следеће врсте промена у семантичкој екстензији:

а) сужење значења, примарна промена која подразумева да позајмљеница у датим српским говорима има уже значење од изворне речи у француском језику, одн. да редукује број значења модела на одговарајући број оних значења која корисници језика примаоца сматрају потребним. Будући да се страна реч позајмљује како би се именовао одређени референт, језик прималац узима само оно значење које ће задовољити ту језичку потребу. У разматраном корпусу ово је један од два најчешћа типа семантичке адаптације (поред нулте семантичке екстензије):

àmpres / àmprez / àmpresa — адреса (РГЈС, ТДР, ЦР, РПГ, РГЈК, РНГЦРП, РСКН)

une adresse — I. 1. *Indication du domicile d'une personne.*³ 2. Action d'adresser, de s'adresser à qqn. 3. Expression des vœux et des sentiments d'une assemblée politique, adressée au souverain. 4. Signe (mot, formule) sous lequel est classée une information. II. 1. Qualité physique d'une personne qui fait les mouvements les mieux adaptés à la réussite de l'opération (jeu, travail, exercice). 2. Qualité d'une personne qui sait s'y prendre, manœuvrer comme il faut pour obtenir un résultat. (НПР)

кварталъ / квартѝр — стан, преноћиште, квартир (РГЈС, ТДР, ЦР)

le quartier — I. A. (Quart) 1. Portion d'environ un quart (d'un ensemble). 2. Chacune des quatre phases de la Lune. 3. Une des quatre parties de l'écu écartelé. B. (Morceau) 1. Partie (d'une chose inégalement partagée). 2. Partie de la chaussure qui emboîte le talon. II. 1. *Division administrative d'une ville.* 2. Cantonnement. Partie, bâtiments d'une ville ou d'une place forte où les troupes sont casernées. 3. Partie, bâtiments d'une prison affectés à une catégorie particulière de détenus. (НПР)

андулаѝѝја — наковрѝана коса код фризера, ондулаѝѝја; прављење женске фризуре у облику валова (таласа) помоћу нарочите технике (ТДР, РСКН, ЦР)

une ondulation — I. A. 1. Mouvement qui se produit à la surface de l'eau et se propage sous forme d'ondes. 2. Mouvement rappelant ces ondulations et se produisant, en général, sous l'effet du vent ou de l'eau. Synon. ondoisement. Mouvement souple, fluide, développant une succession de courbes. Changement (de ton, d'accent, d'intensité, de hauteur) dans une phrase musicale, dans l'émission de sons ou de paroles. Alternance d'états différents. B. 1. Ligne, forme sinueuse, composée d'une suite de courbes rappelant les ondulations de l'eau. 2. En partic.

³ Када је реч о овом типу семантичке промене (рестрикѝија значења), преузета значењска реализација изворне речи обележена је курзивом.

Succession d'élévations et de dépressions du sol, peu marquées et de profil arrondi. P. méton. Partie élevée d'un terrain ondulé. Sommet d'une ondulation. 3. [*En parlant d'une chevelure*] *Disposition en ondes souples, en vagues; p. méton., opération généralement effectuée par un coiffeur, qui permet de donner cet aspect à la chevelure.* II. PHYS., vx A. Synon. de onde. B. Théorie des ondulations (de l'éther). (ТЛФи)

напалион / напалон / напалијон — златник, наполеон, наполеондар (РПГ, ТДР, ЦР, РГЈК, РЛГ, РСКН)

le/la napoléon — 1. n.m. *Pièce d'or de vingt francs frappée à l'effigie de Napoléon III.* 2. n.f. Bigarreau, d'une variété à gros fruit rose à chair blanche et ferme. (НПР)

*карамелка*⁴ — мачка жућкасте длаке (РГЈС)

le caramel — 1. Produit brun, brillant, aromatique, de la déshydratation du sucre par la chaleur. 2. Bonbon au caramel. 3. Adj. inv. *Roux clair.* (НПР)

б) у примарној адаптацији — суужење броја значења, а затим током секундарне адаптације — проширење значења у пољу. Пошто се француска позајмљеница потпуно интегрисала у лексичку структуру југоисточних српских говора и понаша се као домаћа реч, њено значењско поље бива проширено додатним елементима:

дубла — (крупнији) златник, који најчешће вреди два дуката; ђердан, огрлица (РГЈС, ЦР, ТДР)

le doublé — А. n. 1. Orfèvrerie faite d'un métal ordinaire recouvert, par soudure, d'une mince plaque de métal précieux. 2. *Le doublé* ou *le doubler*: action de traverser la piste en diagonale pour la reprendre à l'angle opposé, 3. Le fait d'abattre de deux coups de fusil successifs deux pièces de gibier. B. adj. 1. Rendu ou devenu double. 2. Garni d'une doublure. 3. *Doublé de*: qui est aussi. 4. Qui a subi le doublage. (НПР)

багаж — 1. најпотребније ствари које се носе при путовању, пртљаг, личне ствари, багаж. 2. фиг. и подр. брачни друг онога коме се подсмевају (ТДР, ЦР)

le bagage — 1. Matériel d'une armée. 2. Effets, objets que l'on emporte avec soi en déplacement, en voyage, en expédition. 3. Ensemble des connaissances acquises. (НПР)

јандар / јандарин — 1. жандарм, полицајац. 2. једна слика у картама за игру, пуб (ТДР, РСКН, ЦР, РГЈК, РГЈС); *јандарка* — осорна, строга жена (ЦР).

le gendarme — I. Homme de guerre à cheval, ayant sous ses ordres un certain nombre d'autres cavaliers. II. Militaire appartenant à un corps spécialement chargé de veiller au maintien de l'ordre et de la sûreté publique, à la recherche et à la constatation de certaines infractions, et à l'exécution des arrêts judiciaires. III. 1. Hareng saur; Saucisse sèche et plate. 2. Paillette, défaut dans une pierre précieuse, un diamant. 3. Poisson (vairon, en Lorraine), oiseau, insecte (punaise des bois), plante. 4. Piton rocheux difficile à franchir. (НПР)

⁴ Према И. Клајну (1998: 85), у стандардном српскохрватском језику француска позајмљеница *карамел* је галицизам шпанског порекла.

Приписивање новог значења већ постојећој речи, поред стварања нове речи или позајмљивања из другог језика, један је од начина за задовољење потребе да се именује одређени референт и произилази из језичке економичности (Поповић, 2005: 136).

в) сужење броја значења као примарна, а проширење значења по броју као секундарна промена. Када адаптирана француска реч, коју одликује потпуно дефинисано и прецизно значење, почиње слободно да се користи у овим српским локалним говорима, она губи на интензитету значења али добија на броју значења, те реплика има већи број значења од модела:

kàpca — каписла (ТДР, РПГ, РНГЦР); *kàncла* — пеј. стражњица, задњица (РСКН); *капсàра* — капислара, пушка којој се уз пуњење са задње стране посебно додаје каписла (ТДР); *капислàр* — дечији пиштољ који од целог набоја има само капислу (ТДР);

la capsule — 1. Formation anatomique qui a une disposition en enveloppe. 2. Petite enveloppe de cuivre dont le fond est garni de poudre fulminante, et qui est employée dans les armes à feu. 3. Calotte de métal qui sert à fermer une bouteille, à garnir le goulot, après bouchage. 4. Enveloppe soluble de médicaments (surtout liquides). 5. Habitacle, élément récupérable d'un véhicule spatial. (НПР)

бамбòна / бонбòна — бомбона (РЛГ, ТДР, РСКН, РПГ); *бомбòнка* — дем. од *бонбòна* (РНГЦРП); *бомбòнка* — 1. дем. и хип. од *бонбона*. 2. врста цвећа (ЦР, РСКН, ТДР); *бомбòнка* — лековита биљка нана *Menthe*; *бомбòнче* — лековита биљка дивља нана (РГЈС).

le bonbon — 1. Petite friandise, de consistance ferme ou dure, faite de sirop aromatisé et parfois coloré (confiserie ; berlingot, caramel, dragée, pastille, praline, sucre d'orge). 2. au plur. fam. Testicules. (НПР)

г) нулта семантичка екстензија, која подразумева да се значење српске реплике у потпуности поклапа са значењем француског модела у свим контекстима — значење модела остаје сачувано. Анализирана грађа потврђује да се оваква примарна промена углавном односи на лексема из уже, специјализоване сфере употребе:

енгòба — грнчарска превлака (РГЈС)

un engobe — Enduit terreux qu'on applique sur la pâte céramique pour en masquer la couleur naturelle. (НПР)

ентилъерац — артиљерац (ТДР); *ентилъерија* — (ТДР)

un artilleur — Militaire appartenant à l'artillerie. (НПР); *une artillerie* — 1. Matériel de guerre comprenant les canons, obusiers, etc. 2. Corps de l'armée qui est chargé du service de ce matériel. (НПР)

енцелър — инжењер⁵ (ТДР)

⁵ У стандардном српскохрватском језику лексема *инжињер / инжењер* спада у ред тзв. германогалицизма, позајмљеница које су из француског језика преузете преко немачког као активног посредника (Клајн, 1998: 81).

un ingénieur — 1. vx Constructeur, inventeur d'engins de guerre. 2. Personne qui a reçu une formation scientifique et technique la rendant apte à diriger certains travaux, à participer à des recherches.(НПР)

акџуз / акџуз — порез; трошарина, царина (РПГ)

une accise — En Belgique, au Canada, Impôt indirect frappant certains produits de consommation, notamment les boissons alcoolisées. (НПР)

вијàкер / вијàкер — фијакер, врста кола са коњском запрегом, најчешће за изнајмљивање (ТДР, РПГ, ЦР, РСКН)

le fiacre — anciennement Voiture à cheval qu'on louait à la course ou à l'heure. (НПР)

позамантџа — израђивање траке, гајтана, дугмади и сл. и сами такви производи, позамантерија (ТДР)

la passementerie — 1. Ensemble des ouvrages de fil (passements, franges, galons) destinés à l'ornement des vêtements, des meubles, etc. 2. Commerce, industrie des articles de passementerie.(НПР)

д) на плану примарне адаптације присутна је нулта семантичка екстензија, док се на плану секундарне појављује проширење значењског поља. Интегрисана у речнички састав говора призренско-тимочке дијалекатске основе и у њему сасвим одомаћена, француска позајмљеница проширује своје семантичко поље и употребу:

марђизѐт — прозирна тканина од свиленог или памучног конца, маркизет (ТДР); *маркизѐтка / марђизѐтка* — шамија (повезача) од памука и свиле / женска марама од танке провидне тканине, маркизета (РГЈС, ТДР)

la marquisette — Étoffe légère, transparente, employée autrefois pour réaliser des vêtements féminins et utilisée actuellement pour la confection de rideaux. (ТЛФи)

качѐт — мушка капа са штитом, качкет; *качѐтало* — пеј. од *качѐт*, стари пропали качкет (ТДР)

la casquette — Coiffure formée d'une coiffe souple ou rigide et garnie d'une visière. (НПР)

ђ) примарна промена у виду нулте семантичке екстензије, а секундарна промена у виду повећања броја значења. Како је потпуно интегрисана у језик прималац, реч француског порекла се понаша као домаћа реч, губи прецизност и интензитет значења, трпи све промене значења, те и проширење по броју значења:

банѐт / банкѐт — 1. већи број редова осушених тугли; наслага, купа цигала спремна за печење. 2. свечана вечера за већи број званица (ТДР, РЛГ, ЦР)

le banquet — Repas d'apparat où sont conviées de nombreuses personnes. (НПР)

е) комбиновањем сужења и проширења значења долази до делимичног преклапања значења (Поповић, 2005: 142) — српска реплика има значења која француски модел нема, а модел има значења каквих нема у реплици, при чему постоје значења која су присутна у обе речи:

sòda / sòħka — стаклени кликер, стакленик, кликер извађен из боце крахера (ТДР, РЛГ, РСКН); *sodàjka* — кликер стакленац; хип. од *sòda* (РСКН, ТДР); *sodàjче* — дем. од *sodàjka* (РСКН)

la soude — A. Plante de la famille des Salsolacées, poussant le long des rivages marins des pays tempérés, dont les cendres sont riches en carbonate de sodium. 1. Cendre de soude. Cendre de cette plante utilisée pour laver le linge; 2. Soude de varech. Cendre de varech riche en carbonate de sodium et en iode. B. Carbonate ou hydroxyde de sodium. Fabrication, préparation de la soude; solution de soude; 1. Soude (du commerce)/soude (Solvay). Carbonate de sodium (Na₂ CO₃); substance riche en carbonate de sodium. Cristaux de soude; 2. Soude (caustique). Hydroxyde de sodium (Na OH). La soude caustique avec laquelle on débouche les lavabos. Lessive de soude. (ТЛФи)

4. Закључак

Осим старог романског лексичког слоја, у говорима призренско-тимочке дијалекатске области присутни су и романизми скоријег датума. Међу њима се уочава одређени број речи француског порекла које бројчано не доминирају у подсистему позајмљеница, али указују на важан француски лексички утицај као резултат престижа француске културе и цивилизације. Поред тога што сведочи о снази утицаја француског језика и културе на говоре источне и јужне Србије, овај разнородан корпус француских позајмљеница делимично расветљава социолошке, историјске и социолингвистичке аспекте поменутог процеса позајмљивања.

Урађена на корпусу који нуде публиковани речници југоисточносрбијанских локалних говора, анализа семантичке адаптације речи које су из француског као језика даваоца ушле у призренско-тимочке говоре српског дијасистема као језика примаоца показује да се при интеграцији француских модела у лексички склоп ових српских говора појављује неколико типова односа између значења српске реплике и француског модела, одн. неколико видова промена у семантичкој екстензији, и то: а) сужење значења, које је поред нулте семантичке екстензије, један од два најчешћа типа семантичке адаптације у истраженој грађи; б) сужење броја значења (примарна адаптација), затим проширење значења у пољу (секундарна адаптација); в) рестрикција броја значења (примарна промена), потом експанзија значења по броју (секундарна промена); г) нулта семантичка екстензија; д) нулта семантичка екстензија (примарна адаптација), затим проширење значењског поља (секундарна адаптација); ђ) нулта семантичка екстензија (примарна промена), потом повећање броја значења (секундарна промена); е) делимично преклапање значења (услед комбинације рестрикције и експанзије значења).

Литература

- Белић, А. (1999). *Дијалекти источне и јужне Србије*. Девети том. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Вујаклија, М. (1980). *Лексикон страних речи и израза*. Београд: Просвета.
- Ивић, П. (1985). *Дијалектологија српскохрватског језика: увод и штокавско наречје*. Нови Сад: Матица српска.
- Popović, M. (2005). *Reči francuskog porekla u srpskom jeziku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Skok, P. (1940). *Osnovi romanske lingvistike: kulturnohistorijski i opći lingvistički problemi i historijska fonetika naglašenih romanskih vokala*. Svezak I. Zagreb: Izdanje naklade školskih knjiga i tiskanica Banovine hrvatske u Zagrebu.
- Станковић, С. (2008). *Границе призренско-тимочких говора у власотиначкоме крају*. Монографије 5. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetosti – Školska knjiga.
- ДХЛФ. (1998). *Dictionnaire historique de la langue française 1–3*. (Sous la direction d'Alain Rey). Paris: Dictionnaires Le Robert:
- НПР. (1996). *Le Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Nouvelle édition du Petit Robert de Paul Robert (Texte remanié et amplifié sous la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey). Paris: Dictionnaires Le Robert.
- РМС. (1967–1976). *Речник српскохрватскога књижевног језика I–VI*. (Уредници: академик др М. Стевановић, др С. Марковић, С. Матић, др М. Пешикан; академик др Љ. Јонке, академик др М. Храсте, академик С. Мусулин, П. Рогић, др С. Павешкић, др Б. Финка). Нови Сад: Матица српска, Загреб: Матица хрватска.
- Skok, P. (1971). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. (Uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke. Suradivao u predradnjama i priredio za tisak Valentin Putanec). Knjiga prva A–J. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Skok, P. (1972). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. (Uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke. Suradivao u predradnjama i priredio za tisak Valentin Putanec). Knjiga druga K–poni¹. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Skok, P. (1973). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. (Uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke. Suradivao u predradnjama i priredio za tisak Valentin Putanec). Knjiga treća poni²–Ž. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Алановић, М. (2006). Сусрет са западном Европом: галицизми у српском језику. У *Сусрет култура*, Зборник радова. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, 599–608.
- Вукић, М. (1994). Романизми у „Речнику тимочког говора“ Јакше Динића. У *У светлу царских градова*, Зборник радова. (Приредио Недељко Богдановић). Ниш: Филозофски факултет у Нишу, Студијска група за српски језик и књижевност, Народни музеј у Нишу, 73–84.

- Ђупић, Д. (1984). Туђице у дијалекатској лексици и њихова обрада. У *Лексикографија и лексикологија*, Зборник радова. Нови Сад, Београд: Матица српска, Институт за српскохрватски језик–Београд, 197–201.
- Гудурић, С. (2006). Неки романски елементи у српском језику. У *Сусрет култура*, Зборник радова. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, 591–598.
- Drobnjak, D. (2010). Francuske pozajmljenice u srpskom žargonu, U *Susret kultura*, Zbornik radova , Књига I (Peti međunarodni interdisciplinarni simpozijum „Susret kultura“, Novi Sad, decembra 2009). Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, 609–614.
- Drobnjak, D. (2011). L’emprunt des noms de professions du français au serbe, U *Academic Days of Timișoara: Language Education Today*, Edited by Georgeta Rață. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 59–68.
- Drobnjak, D., Gudurić, S. (2012). Termes culinaires d’origine française en serbe, U *Agapes francophones 2012*, Actes du IXe Colloque international d’études francophones, *Passeurs de mots* (Université de Timișoara les 16 et 17 mars 2012). Timișoara: Université de l’Ouest de Timișoara, Chaire de français, Centre d’Études Francophones, Editura Universității de Vest, 315–324.
- Петровић, Н. (1994). Романизми у пиротском говору. У *У светлу царских градова*, Зборник радова. (Приредио Недељко Богдановић). Ниш: Филозофски факултет у Нишу, Студијска група за српски језик и књижевност, Народни музеј у Нишу, 64–72.
- Станковић, С., Милорадовић, С. (2012). Српски културни идентитет у контексту балканског језичког мозаика, У *Наука и савремени универзитет — Филологија и универзитет*, Тематски зборник радова. Ниш: Филозофски факултет у Нишу, 952–968.
- Богдановић, Н. (2006). Влахоромански елементи у говорима источне Србије. *Probleme de filologie slavă*, XIV, 19–26.
- Клајн, И. (1998). Врсте романизама у савременом српскохрватском језику и путеви њиховог доласка. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLI/1, 69–89.
- Крстић, Н. (2004). О француским позајмљеницама у српском књижевном језику. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLVII/1–2, 93–112.
- Поповић, М. (2003). Степени интеграције француског лексичког утицаја у српском језику. *Српски језик*, VIII/1–2, 121–134
- ТЛФи: *Le Trésor de la langue française informatisé*, Доступно на: <http://atilf.atilf.fr/> [2. XI 2013, 10. I 2014].
- ТДР: Динић, Ј. (2008). *Тимочки дијалекатски речник*. Монографије 4. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- РПГ: Живковић, Н. (1987). *Речник пиротског говора*. Пирот: Музеј Понишавља.
- РГЈК: Жугић, Р. (2005). *Речник говора јабланичког краја*. Српски дијалектолошки зборник, LI.
- РГЈС: Златановић, М. (2011). *Речник говора југа Србије (провинцијализми, дијалектизми, варваризми и др.)*. Врање: Аурора.

- РСКН: Јовановић, В. (2004). *Речник села Каменице код Ниша*. Српски дијалектолошки зборник, LI, 313–688.
- РНГЦР: Марковић, М. (1986). *Речник народног говора у Црној Реци*. Српски дијалектолошки зборник, XXXII, 243–500.
- РНГЦР II: Марковић, М. (1993). *Речник народног говора у Црној Реци*. Књига II. Српски дијалектолошки зборник, XXXIX, 149–398.
- РЛГ: Митровић, Б. (1984). *Речник лесковачког говора*. Лесковац: Библиотека Народног музеја у Лесковцу.
- ЦР: Стојановић, Р. (2010). *Црнотравски речник*. Српски дијалектолошки зборник, LVII.
- ЛР: Форски, Манић, Д. (1997). *Лужнички речник*. Бабушница: Дом културе.

Selena Stanković

LES EMPRUNTS FRANÇAIS DANS LES PARLERS DE LA SERBIE DU SUD-EST

Résumé: Le présent article porte sur l'adaptation sémantique des emprunts français dans les parlers de Prizren et du Timok du diasystème serbe. Étant donné le fait que pendant le processus de l'emprunt linguistique un mot étranger peut modifier sa signification, à partir d'un corpus extrait de plusieurs dictionnaires publiés des idiomes locaux de la Serbie du Sud-Est, nous examinons les changements réalisés sur le plan sémantique au cours de l'intégration du modèle français dans le système lexical de la langue emprunteuse – nous déterminons si dans les parlers de la Serbie du Sud-Est, un emprunt français a gardé la signification qu'il possédait dans la langue prêteuse ou bien, il l'a modifiée, c'est-à-dire si nous remarquons le rétrécissement/l'élargissement de sens de la réplique serbe par rapport au sens du modèle français.